

10.6.2025

SUPO 342/01.04.01.02/2025

Oikeusministeriö

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö VN/27452/2020

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Yleistä

Oikeusministeriö on pyytänyt Suojelupoliisilta lausuntoa julkisuuslain salassapitoperusteiden mahdollisista muutostarpeista. Oikeusministeriön asettama työryhmä on aiemmin joulukuussa 2023 julkistanut mietintönsä julkisuuslain ajantasaistamistarpeista, mutta kyseisen työryhmän toimeksiantoon ei kuulunut lain salassapitosäännösten tarkastelu. Mietinnössä kuitenkin ehdotettiin siirtymistä nykyisin mukaisesta asiakirjoja koskevasta salassapitosääntelystä asiakirjojen sisältämiä tietoja koskevaan salassapitosääntelyyn, mikä osaltaan myös heijastuisi julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteisiin.

Suojelupoliisi toteaa yleisesti, että julkisuuslain salassapitosäännösten riittävän kattavuuden systemaattiseen arviointiin on välttämätön ja kiireellinen tarve. Sääntelyn on vastattava muuttuneen turvallisuusympäristön vaatimuksiin. Varsinkin vierailla valtiotoimijoilla on nykyisissä olosuhteissa merkittävä intressi hyödyntää suomalaisen salassapitosääntelyn aukkoja kartoittaakseen maan kriittistä infrastruktuuria, varautumisjärjestelyjä ja eri viranomaisten toimintaa sekä niiden mahdollisia heikkouksia. Laajamittaista kartoitustyötä helpottaa se, että erilaisia aineistoja enenevässä määrin asetetaan yleisesti saataville teknisten suorakäyttöyhteyksien avulla ja että niitä voidaan analysoida tekoälypohjaisesti.

Julkisuuslain 24.1 §:n 9 kohdan salassapitosäännös

Julkisuuslain 24.1 §:n 9 kohdan salassapitosäännös säätelee salassa pidettäviksi Suojelupoliisin ja muiden viranomaisten asiakirjat, jotka koskevat valtion turvallisuuden ylläpitämistä, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna valtion turvallisuutta. Salassapitosäännös on Suojelupoliisin omasta näkökulmasta ollut jokseenkin toimiva.

Julkisuuslain ajantasaistamistyöryhmän mietinnössä esitettiin edellä todetusti siirtymistä asiakirjoja koskevasta salassapitosääntelystä asiakirjojen sisältämiä tietoja koskevaan salassapitosääntelyyn, minkä muutoksen myötä julkisuuslain 24.1 §:n 9 kohta säätäisi salassa pidettäviksi "Suojelupoliisin ja muiden viranomaisten valtion turvallisuuden ylläpitämistä koskevissa asiakirjoissa

olevat tiedot, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna valtion turvallisuutta". Suojelupoliisin näkemyksen mukaan salassapitosäännös olisi syytä tämän sijasta muotoilla siten, että se säättää salassa pidettäväksi "Suojelupoliisin ja muiden viranomaisten asiakirjoissa olevat kansallisen turvallisuuden ylläpitämistä koskevat tai kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseen vaikuttavat tiedot, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna kansallista turvallisuutta".

Suojelupoliisin ehdottama muutos pitäisi ensinnäkin sisällään sen, että salassapitosäännöksessä aiemmin käytetty ilmaisu "valtion turvallisuus" modernisoitaisiin nykyisin yleisempään muotoon "kansallinen turvallisuus".

Muilta osin Suojelupoliisi perustelee ehdottamansa muutoksen välttämättömyyttä sillä, että yksittäisten tietojen julkiseksi tuleminen voi merkittävästi vaarantaa kansallista turvallisuutta siihen katsomatta, sisältyvätkö ne vai eivät sellaiseen asiakirjaan, joka "koskee" kansallisen turvallisuuden ylläpitämistä eli jonka varsinaisena aiheena on kansallisen turvallisuuden ylläpitäminen.

Asia ei ole merkityksellinen niinkään Suojelupoliisin omien tietojen salassa pidettävyyden kannalta, koska viraston toimialan vuoksi sen tiedot sisältyvät lähes poikkeuksetta kansallisen turvallisuuden ylläpitämistä koskeviin asiakirjoihin. Salassapitosäännös kuitenkin soveltuu myös muihin viranomaisiin kuin Suojelupoliisiin. Muut viranomaiset kuin Suojelupoliisi laativat asiakirjansa yleensä muuta tarkoitusta kuin kansallisen turvallisuuden ylläpitämistä varten. Myös tällaisiin muita aiheita kuin kansallisen turvallisuuden ylläpitämistä koskeviin asiakirjoihin saattaa sisältyä yksittäisiä kansallisen turvallisuuden ylläpitämistä koskevia tietoja, ja lain on mahdollisimman yksiselitteisesti mahdollistettava niiden suojaaminen julkisuudelta.

Tiedon salassa pidettävyyden kannalta merkitystä ei pitäisi olla ainoastaan sillä, koskeeko tieto kansallisen turvallisuuden ylläpitämistä vaan laajemmin myös sillä, vaikuttaako tiedon mahdollinen julkiseksi tuleminen kansallisen turvallisuuden ylläpitämiskykyyn. Näin ollen salassapitosäännöstä tulisi täydentää siten, että salassa pidettävyys ulotetaan sellaisiin kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseen *vaikuttaviin* viranomaistietoihin, joiden osalta ei ole ilmeistä, että niiden julkiseksi tuleminen ei vaaranna kansallista turvallisuutta. Kuten tämän lausunnon johdannossa todetaan, tulisi salassapitosääntelyn vastata muuttuneen turvallisuusympäristön vaatimuksiin ottaen erityisesti huomioon, että vierailla valtiotoimijoilla on aiempaa suurempi intressi hyödyntää sääntelyn aukkoja ja epäselvyyksiä.

Julkisuuslain 24.1 §:n muut salassapitoperusteet

Julkisuuslain 24.1 §:n 4 kohta säättää salassa pidettäväksi muun muassa poliisin ja muun esitutkintaviranomaisen rikosten ehkäisemistä ja niiden selvittämistä varten ylläpitämät rekisterit ja rikosten ehkäisemistä koskevat selvitykset. Julkisuuslain 24.1 §:n 5 kohta säättää salassa pidettäväksi muun muassa poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä koskevia tietoja sisältävät asiakirjat, jos tiedon antaminen niistä vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä.

Edellä mainitut salassapitosäännökset ovat perinteisesti soveltuneet Suojelupoliisiin viranomaisena ja soveltuvat siihen periaatteessa edelleen, koska Suojelupoliisi poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 1 §:n perusteella kuuluu säännöksissä käytetyn sanan ”poliisi” piiriin. Säännösten käytännön soveltuvuutta Suojelupoliisin rekistereihin ja sen käyttämiin taktisiin ja teknisiin menetelmiin on kuitenkin merkittävästi heikentänyt se, että Suojelupoliisin päätehtäväksi vuonna 2019 toteutetulla poliisilain muutoksella säädettiin kansallisen turvallisuuden suojaaminen eli siviilitiedustelu. Vaikka Suojelupoliisi edelleen harjoittaa myös salassapitosäännöksissä tarkoitettua ”rikosten ehkäisemistä”, tulisi sen siviilitiedustelutehtävä huomioida nyt kyseessä olevissa säännöksissä.

Julkisuuslain 24.1 §:n 7 kohdassa säädetään salassa pidettäviksi henkilöiden, rakennusten, laitosten, rakennelmien sekä tieto- ja viestintäjärjestelmien turvajärjestelyjä koskevat ja niiden toteuttamiseen vaikuttavat asiakirjat, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna turvajärjestelyjen tarkoituksen toteutumista. Momentin 8 kohdassa puolestaan säädetään salassa pidettäviksi mm. onnettomuuksiin ja poikkeusoloihin varautumista sekä väestönsuojelua koskevat asiakirjat, jos tiedon antaminen niistä vahingoittaisi tai vaarantaisi turvallisuutta tai sen kehittämistä, väestönsuojelun toteuttamista tai poikkeusoloihin varautumista.

Molemmat viimeksi mainitut salassapitoperusteet voivat sinänsä soveltua kriittistä infrastruktuuria ja huoltovarmuutta kuvaavien tietojen salassapitoon, mutta niiden riittävä kattavuus on varsinkin nykyisessä turvallisuustilanteessa kyseenalainen. Suomella on erittäin tärkeä intressi suojata huoltovarmuuden ja yhteiskunnan toimintakyvyn kannalta merkityksellistä infrastruktuuriaan vieraiden valtioiden systemaattiselta tiedonhankinnalta, ja sääntelyyn on se riittävän laajasti ja yksiselitteisesti mahdollistettava. Salassapitosäännöksiä uudistettaessa tulisi harkita yleisemmin ja yksiselitteisemmin soveltuvan salassapitoperusteen säätämistä, koska nykyisessä tilanteessa hajanaistenkin tietojen kerääminen sellaisilta eri tahoilta, jotka soveltavat varsin kasuistista salassapitosääntelyä toisistaan tahattomasti eroavalla tavalla, helpottaa Suomen turvallisuutta vaarantavien johtopäätösten tekemistä suojaamisintressin kohteena olevasta toiminnasta ja kohteista. Salassapitosääntelyn ei varsinkaan tulisi julkisuuslain 24.1 §:n 8 kohdan tavoin perustua julkisuusolettamaiseen vahinkoedellytyslausekkeeseen, joka on omiaan ohjaamaan tiedon liian laajaan julkistamiseen. Nyt kyseessä olevalla asialla on erityisen suuri merkitys siksi, että julkisuuslain ajantasaistamistyöryhmän mietinnössä ehdotetaan julkisuuslain soveltamisen laajentamista muihinkin kuin viranomaisiin. Tämä merkitsee yhtäältä sitä, että tietopyyntöjä voidaan aiempaa merkittävästi laajemmin kohdistaa kriittisen infrastruktuurin ylläpidosta vastaaviin tahoihin, esimerkiksi kunnallisessa omistuksessa oleviin yhteisöihin, ja toisaalta sitä, että pyyntöjen ratkaiseminen kuuluu tahoille, joilla ei ole kokemusta julkisuuslain salassapitosäännösten soveltamisesta.

Virkamiesten osoitetietojen julkisuus

Virkamiesten osoitetietojen julkisuutta käsitellään julkisuuslain ajantasaistamistyöryhmän mietintöön sisältyvässä sisäministeriön työryhmäedustajan lausumassa, jossa tämä toteaa asiasta seuraavaa:

"Turvallisuuden kannalta merkittävänä voidaan pitää esimerkiksi sääntelyä, jota sovelletaan viranomaisen asiakirjoihin sisältyvien virkamiesten kotiosoitteiden luovuttamiseen. Mietinnössä on huomioitu, että henkilötietojen väärinkäyttämiseen liittyvät riskit ovat kasvaneet voimassa olevan lain säätämisen jälkeen. Kieltäytyminen osoitteiden luovuttamisesta olisi kuitenkin mietinnössä valitun ratkaisun mukaisesti käytännössä mahdotonta tilanteissa, joissa tietoja pyydetään henkilökohtaiseen tarkoitukseen niin sanotun kotitalouspoikkeuksen nojalla – riippumatta siitä, onko tietopyynnön tekijä EU-alueelta vai sen ulkopuolelta."

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan olisi aiheellista harkita virkamiesten kotiosoitteiden säätämistä salassa pidettäväksi tiedoksi. Sikäli kuin julkisuuslain soveltaminen julkisuuslain ajantasaistamistyöryhmän ehdotuksen mukaisesti laajennetaan muihin kuin viranomaisiin – esimerkiksi kunnallisessa omistuksessa oleviin kriittisen infrastruktuurin toimijoihin, tulisi harkinnan koskea myös niiden palveluksessa olevia henkilöitä. Osoitetietojen kartoittaminen saattaa olla esimerkiksi vieraiden valtioiden intressissä poikkeusoloja silmällä pitäen, ja on pidettävä ilmeisenä, että sisäministeriön työryhmäedustajan lausumassaan mainitseman kotitalouspoikkeuksen väärinkäyttö tällaista tarkoitusta varten on verrattain helppoa. Osoitetietoja voidaan myös käyttää virkamiehiin kohdistuvaa näiden vapaa-ajalla tapahtuvaa häirintää varten.

Julkisuuslaissa säädettyjen tiedonsaantioikeuksien ja viranomaisten velvollisuuksien tarkoituksena on toteuttaa avoimuutta viranomaisten toiminnassa sekä antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus valvoa julkisen vallan ja julkisten varojen käyttöä, muodostaa vapaasti mielipiteensä sekä vaikuttaa julkisen vallan käyttöön ja valvoa oikeuksiaan ja etujaan. On ilmeistä, että virkamiesten kotiosoitteiden julkisuus ei palvele mitään edellä mainituista tarkoituksista. Kotiosoitetta koskeva tieto ei toteuta avoimuutta viranomaisen toiminnassa, koska kyse ei ole viranomaisen toimintaa kuvaavasta tiedosta, eikä kyseisellä tiedolla ole relevanssia myöskään julkisen vallan tai julkisten varojen käytön valvonnan kannalta. Kyse on viranomaisen palveluksessa olevan yksityistä elämää koskevasta tiedosta, vaikka se sisältyisikin viranomaisen asiakirjaan. Lienee pidettävä ilmeisen epäsuhtaisena, että tällainen tieto on lähtökohtaisesti julkinen siitä huolimatta, että sen julkisuus voi johtaa yksityiselämän piiriin kohdistuvaan laajamittaiseen häirintään ja maalittamiseen, kun taas julkisuuslain 24.1 §:n 32 kohta säätää salassa pidettäväksi esimerkiksi henkilön "vapaa-ajan harrastuksia" koskevat tiedot. Julkisuuslain 31 §:n 2 momentin mukaan viimeksi mainittujen tietojen salassapitoaika on vieläpä 50 vuotta henkilön kuolemasta tai, jollei tästä ole tietoa, 100 vuotta.

Julkisuuslain 24.1 §:n 31 kohta sinänsä säätää salassa pidettäväksi mm. asiakirjat, jotka sisältävät tiedon henkilön kotikunnasta ja hänen siellä olevasta asuinpaikastaan samoin kuin puhelinnumerosta ja muista yhteystiedoista, jos henkilö on pyytänyt tiedon salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi. Lain esitöissä säännöstä perustellaan muun muassa todistajien suojan toteuttamisella, mutta se soveltuu lähtökohtaisesti myös virkamiesten kotiosoitteiden salaamiseen. Säännöksen soveltaminen kuitenkin edellyttää henkilön omaa nimenomaista pyyntöä tiedon salassa pitämisestä. Lisäksi säännöksen soveltamiskynnys on asetettu kohtuuttoman korkealle, koska henkilöllä edellytetään olevan perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä

terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi. Voitaneen arvioida, että ”perusteltu syy” -kynnys monessa tapauksessa ylittyy vasta sen jälkeen, kun osoitetieto jo on luovutettu ja mahdollinen häirintä alkanut. Vieraiden valtioiden toimesta tapahtuvan virkamiesten kotiosoitteiden mahdollisen kartoitustoiminnan estämiseen säännöksessä asetettu korkea kynnys kotiosoitteiden salaamiselle soveltuu huonosti.

Asiakirjojen salassapitoa koskeva erityislainsäädäntö

Oikeusministeriön lausuntopyynnössä tiedustellaan, ovatko lausunnonantajat tunnistaneet tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka olisi ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa.

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) ja julkisuuslain välillä vallitsee merkittävä ristiriita siltä osin kuin kyse on valtion turvallisuuden ylläpitämistä koskevien asiakirjojen salassapidon ja suojaamisen mahdollistamisesta. Ensimmäisen mainitun lain soveltaminen voi johtaa sellaisten korkeasti turvallisuusluokiteltujen asiakirjojen vähintään asianosaisjulkiseksi tulemiseen, jotka julkisuuslakia sovellettaessa olisivat ilman muuta asianosaiselta salassa pidettäviä, koska tiedon antaminen niistä olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua vaarantaessaan valtion turvallisuutta. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain nykyinen sääntely koskien Suojelupoliisin siviilitiedusteluasiakirjojen asianosaisjulkiseksi tulemistä on kopioitu poliisin salaisten pakkokeinoasiakirjojen julkiseksi tulemistä koskevasta sääntelystä, vaikka sääntelyiden tarkoitus on eri. Siviilitiedustelua koskevien oikeudenkäyntiasiakirjojen asianosaisjulkisuus ei palvele asianosaisen oikeussuojan tarvetta, koska asianosaisen oikeusturva on siviilitiedustelussa järjestetty toisin tavoin. Lisäksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 § ja 10 § mahdollistavat siviilitiedustelua koskevien oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidon vain 25 vuoden ajaksi. Tämä salassapitoaika on selvästi riittämätön ja merkittävästi lyhyempi kuin valtion turvallisuuden vuoksi salassa pidettäviin Suojelupoliisin asiakirjoihin muuten sovellettava 60 vuoden salassapitoaika.

Myös tiedusteluvalvontavaltuutettu on käsitellyt kysymystä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain ja julkisuuslain välillä vallitsevasta ristiriidasta oikeusministeriölle 26.5.2025 antamassaan lausunnossa.

Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskevasta lainsäädännöstä

Suojelupoliisin valtion turvallisuuden ylläpitämistä koskevien tietojen ja asiakirjojen yleisöjulkisuutta rajoittaa julkisuuslain 24.1 §:n edellä tässä lausunnossa käsitelty 9 kohta. Suojelupoliisin valtion turvallisuuden ylläpitämistä koskevien tietojen ja asiakirjojen salassapitoon asianosaiselta puolestaan soveltuu julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 1 kohta, jonka mukaan asianosaisella ei ole oikeutta asiakirjaan, josta tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua.

Poliisilain 5 a luvun 35 §:ssä ja tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain (582/2019) 8 §:ssä säädetään tuomioistuinmenettelyistä

siviilitiedustelussa, ts. tiedustelumenetelmän käyttöä koskevista lupaoikeudenkäynneistä.

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (370/2007).

Viimeksi mainitun lain 5 §:ssä säädetään oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohdasta. Pykälän 2 momentin mukaan poliisilain 5 a luvussa ja tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa oikeudenkäynnin perustiedot tulevat julkiseksi silloin, kun tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava tiedustelumenetelmän kohteena olevalle.

Lain 16 §:n 2 momentissa säädetään siviilitiedustelua koskevien oikeudenkäyntiasiakirjojen eli tuomioistuimen ratkaisun ja Suojelupoliisin vaatimuksen julkisuudesta ja niiden julkiseksi tulemisen ajankohdasta. Pykälän 2 momentin mukaan poliisilain 5 a luvussa ja tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tarkoitettua asiassa tuomioistuimen ratkaisun ja sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat julkiseksi silloin, kun tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava tiedustelumenetelmän kohteena olevalle.

Lain 9 §:ssä säädetään salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista ja lain 10 §:ssä tuomioistuimen mahdollisuudesta antaa salassapitomääräys. Jos tiedustelumenetelmän käyttöä koskeva asia kuuluu 9 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen salassapidon piiriin tai jos tuomioistuin antaa asiaa koskevan salassapitomääräyksen, seuraa tästä, että tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan asian perustiedot eivät käsitä asian oikeudenkäyntiasiakirjat tule yleisöjulkisiksi, vaikka tiedustelumenetelmän käytöstä on tullut ilmoittaa sen kohteelle.

Asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin säädetään lain 12 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan asianosaisella on oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä, jollei 2 momentista muuta johdu. Pykälän 2 momentin mukaan asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta saada tietoa poliisilain 5 a luvussa tai tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa. Pykälän esitöiden (HE 13/2006 vp, s. 47 ja 49; vastaavasti HE 202/2017 vp, s. 267 sekä KKO 2015:45 kohta 10) mukaan asian kuuluminen lain 9 §:n mukaisen salassapidon piiriin tai lain 10 §:n mukaisen salassapitomääräyksen antaminen ei kuitenkaan syrjäytä asianosaisen oikeutta saada tieto oikeudenkäyntiasiakirjojen sisällöstä asiassa, jossa on kyse häneen kohdistuvasta tiedustelumenetelmän käytöstä. Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin alkaa lain 5 §:n 2 momentin ja 16 §:n 2 momentin mukaisesti näin ollen siitä ajankohdasta, jolloin hänelle on viimeistään ilmoitettava tiedustelumenetelmän käytöstä.

Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamisesta tiedustelumenetelmän kohdehenkilölle säädetään poliisilain 5 a luvun 47 §:ssä ja tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain 20 §:ssä. Tuomioistuimen päätösvaltaan kuuluvien tiedustelumenetelmien osalta perusratkaisuna on se, että menetelmän käytöstä on ilmoitettava viipymättä

kohteena olleelle henkilölle sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu ja viimeistään vuoden kuluttua menetelmän käytön lopettamisesta. Tuomioistuimien voi Suojelupoliisin vaatimuksesta päättää, että ilmoittamista saadaan lykätä tai että ilmoittaminen voidaan välttämättömästä syystä jättää kokonaan tekemättä.

Muutostarpeen perustelut

Poliisilain esitöiden (HE 224/2010 vp, s. 136) mukaan kohdehenkilölle tehtävän ilmoituksen tulisi sisältää tiedot siitä, mitä tiedonhankintakeinoja on käytetty sekä milloin ja missä käyttö on tapahtunut. Tämän sisältöisen ilmoituksen tekeminen ei kaikissa tapauksissa vaaranna kansallista turvallisuutta.

Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen johtaa edellä ilmenevästi kuitenkin myös tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan oikeudenkäynnin perustietojen ja oikeudenkäyntiasiakirjojen asianosaisjulkiseksi tulemiseen. Vaikka tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan ilmoituksen tekemisestä tiedustelumenetelmän kohdehenkilölle ei aiheutuisikaan vaaraa kansalliselle turvallisuudelle, aiheutuu oikeudenkäyntiasiakirjojen – Suojelupoliisin vaatimuksen ja tuomioistuimen päätöksen – julkiseksi tulemisesta merkittävää vahinkoa kansalliselle turvallisuudelle. Kyseisten asiakirjojen perusteluosiot ovat jo yksin laillisuusvalvonnallisista syistä hyvin laajoja ja kattavia ja ne sisältävät runsaasti sellaista taktista ja teknistä tietoa samoin kuin tiedustelumenetelmien kohteita ja laaja-alaisemmin kansallista turvallisuutta uhkaavaa toimintaa koskevia tietoja, joiden asianosaisjulkisuus vaarantaisi Suojelupoliisin tiedustelutoiminnan. Asiakirjojen asianosaisjulkisuudesta seuraa, että Suojelupoliisilla ei ole mahdollisuutta kontrolloida, mille tahoille – esimerkiksi vieraille valtiotoimijoille – asianosainen mahdollisesti välittää asianosaisasemansa perusteella saamiaan kansallista turvallisuuden vuoksi salassa pidettäviä tietoja.

Säätelymalli, jossa ilmoituksen tekeminen kohdehenkilölle johtaa oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen, perustuu ajatukselle, että salaisen tiedonhankinnan kohdehenkilön on tarvittaessa voitava selvittää tiedonhankinnan lainmukaisuutta. Siviilitiedustelun osalta mallista luopumiselle on kuitenkin erittäin vahvat perusteet. Ne kytkeytyvät yhtäältä tarpeeseen suojata merkittävän yleisen edun vuoksi salassa pidettävää toimintaa muun muassa vierailta valtioilta, sekä toisaalta siihen, että siviilitiedustelun kohdehenkilön oikeusturvasta huolehtiminen ei tosiasiaa edellytä sitä, että hän saa tiedon oikeudenkäyntiasiakirjojen sisällöstä.

Viimeksi mainitun asian osalta on huomioitava, että oikeusturvamekanismit ovat siviilitiedustelussa omalajiset ja poikkeuksellisen vahvat. Poliisilain 5 a luvun 35 §:n 1 momentin mukaan tiedustelumenetelmän käyttöä koskevat lupa-asiat ratkaistaan vahvennetussa tuomioistuinkokoonpanossa. Poliisilain 5 a luvun 61 §:n 1 momentin mukaan Suojelupoliisin on annettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle ennakoon tieto tuomioistuimelle tehdystä tiedustelumenetelmän käyttöä koskevasta vaatimuksesta, ja 35 §:n 2 momentin mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vaatimuksesta sen tuomioistuinkäsittelyssä. Tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen edustajansa on myös osallistunut käytännössä kaikkiin tiedustelumenetelmän käyttöä

koskeviin oikeuskäsittelyihin, joissa hän valvoo tiedustelumenetelmän kohdehenkilön etua.

Vielä merkittävämpää on kuitenkin se, että tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa säädetään tiedustelun kohdehenkilön oikeudesta tehdä tutkimispyyntö tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Lain 12 §:n mukaan tiedustelutoiminnan kohteena ollut tai henkilö, joka epäilee, että häneen on kohdistettu tiedustelua, voi pyytää tiedusteluvalvontavaltuutettua tutkimaan häneen kohdistuneen tiedustelumenetelmän käytön lainmukaisuuden. Tutkimispyynnön tekemisen laukaisevana tapahtumana on ajateltu olevan juuri se, että tiedustelumenetelmän kohdehenkilö saa poliisilain 5 a luvun 47 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen häneen kohdistetusta tiedustelusta.

Tutkimispyyntöinstrumentin ja siviilitiedusteluun liitettyjen muiden tiedustelun kohteen oikeusturvaa parantavien ratkaisujen johdosta on vaikea nähdä perusteltua syytä siihen, että tiedustelumenetelmän käytön lainmukaisuudesta varmistuminen yhä edellyttäisi tiedustelumenetelmän käyttöä koskevien oikeudenkäyntiasiakirjojen asianosaisjulkiseksi tulemistä kohdehenkilölle tehtävän ilmoituksen johdosta. Suojelupoliisi pitää erittäin tärkeänä, että yhteys ilmoituksen tekemisen ja oikeudenkäymisasiakirjojen asianosaisjulkisuuden välillä katkaistaisiin muuttamalla oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia siten, että tiedustelumenetelmää koskevan asian perustiedot ja oikeudenkäyntiasiakirjat säädetään yleisöltä ja asianosaiselta salassa pidettäväksi 60 vuoden ajaksi.

Salassapitoajasta

Edellä on todettu, että Suojelupoliisin vaatimusasiakirjat ja tuomioistuimen päätökset sisältävät tiedustelumenetelmän käytön kohdehenkilöä koskevien tietojen lisäksi huomattavasti laajemmin kansallista turvallisuutta uhkaavaa toimintaa koskevia tietoja sekä Suojelupoliisin teknisiä ja taktisia toimintatapoja koskevia tietoja. Tiedot ovat välttämättömiä, jotta tuomioistuin voi tehdä lupaharkinnan riittävien ja ajantasaisten tietojen valossa, minkä lisäksi tiedot ovat tarpeellisia Suojelupoliisin toiminnan lainmukaisuuden valvonnan kannalta. Julkisuuslain ja oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaiset salassapitoajat eroavat toisistaan, vaikka salassa pidettävien asiakirjojen tiedot ovat pitkälti yhdenmukaisia. Oikeudenkäyntiasiakirjoille kirjataan laajasti sellaisia tietoja, joita koskee välttämätön tarve 60 vuoden salassapitoon. Tiedustelutoiminta on pitkäjänteistä ja sen kohteena on valtiollisia toimijoita ja organisaatioita. Kahdenkymmenenviiden vuoden takainen tiedonhankinta tällaisista kohteista on hyvin usein relevanttia vielä tänä päivänä. Tiedon julkiseksi tuleminen paljastaa niin olemassa olevia kohteita kuin tiedonhankintatapoja ja -kumppaneita, ja vaarantaa siten kansallista turvallisuutta.

Suojelupoliisin päällikkö

Juha Martelius

Päälakimies

Jan Sjöblom